

האשה נקנית פרק ראשון קידושין יז.

עין משפט נר מצוה

קם א מיי פ"ג מהל' עבדים הלכה טו סמג עשין פו:
קבא ב ג מיי טס פ"ב הלכה ה:
קבב ד ה מיי טס פ"ג הל' יד סמג עשין פד ובלאון קמח:

תורה אור השלם

1. כי תקנה עבד עברי שש שנים יעבד ובעת יצא לחפשי חנם. שמות כא ב
2. ובי תשלחו חפשי מעפרך לא תשלחונו ריקם: דברים טו יג
3. ופטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו לל בבור בניך תפדה ולא יקרא פני ריקם: שמות לר כ
4. העניק תעניק לו מצאנך ומגדלך ומקבך אשר ברכך יי אלהיך תתן לו: דברים טו יד

תום ר"י הזקן

ובשביעית. אף בשביעית עובר היינו כשבורה. יצא. אע"פ שנתבטל, והיינו כשחלה. ופגע בו יובל. פ"ה מיד למחרת שבוה. והרי"ם [נבדים פ"ב ה"ד] פירש אפילו כשהוא בורח יצא לחרות, וכ"ש אם פגע בו כשחור ומשלים לחלותו אין לאחר יובל תשלומין. ואית דמפרשי שברח שנה קודם יובל ולאחר יובל הוא משלים כמה שבוה ויוצא כשעבד שנה, [מכח] יובל שעבר. מחט. שעושה מלאכה קלה ואינו בטל מכל וכל אפילו חלה כל ש בזה החולי יצא, אבל אם אינו יכול לעשות שום מלאכה הואיל ותבטל רוב שש ילשיו. ומסתברא שאין זה הדין אלא בעבד עברי, אבל שכיר אחר אם חלה מחשב עמו כל מה שנתבטל אס מעט אם הרבה. ואיכא מ"ד דה"ה בשכיר פועל, דשכיר קריה רחמנא. וי' דישלמי. ברח וחלה, שעבד רוב שש ואם לא ברח היה פטור. לא אבשת, לא חלית. אתגשמת בפריע, [ותרפיאת] [נתרפאת] מהרה.

אמה העבדיה בסימנים ת"ל ובי תשלחנו. מימה דלקמיה (ד) דרשינן אף לאמתך תעשה כ"ו להעניקה ולמה לי מרי קראי וי"ל דמרוייהו דריכי דלי לאו לאמתך לא הוה ילפינן העניקה בלמה העבדיה מוכי תשלחנו כיון דלא אשכחן זה העניקה כלל ואי לא וכי תשלחנו מאף לאמתך לא הוה שמעינן העניקה חלה זיואל' בשש דומיא דעבד שלש אינו חייב להשלים. יש שחיו

תשלחנו מאף לאמתך לא הוה שמעינן העניקה חלה זיואל' בשש דומיא דעבד שלש אינו חייב להשלים. יש שחיו רוצים לומר שאותם שכירים מלמדי מיונקות אס חלו חזי זמן כמו כן לא יהיו משלימים את זמנן כמו ע"ע דהכא ויטלו כל השכירות כיון שחיו חנוסין וקשה דבפרק השוכר את האומנין (ב"מ דף ע"ג.) קאמר רב פועל יכול לחזור זו ואפילו בחזי היום ופריך א התנן השוכר את הפועל ושמע שמת לו מת או שאחוזו מתה יכול לחזור זו טעמא דמת לו מת שאנוס הוא הא לאו הכי אינו יכול לחזור זו והשתא אי היכא דאניס נוטל שכירותו משלם מאי פריך לרב דילמא היכא דמת לו מת דאניס הוא נוטל שכירותו משלם ורב איירי דנלא אניס ואינו נוטל אלא מה שהרויח אלא ע"כ אף כי נמי הוי אנוס אינו נוטל אלא מה שהרויח ואי לא אנוס ידו על המחמתוה דבעה"כ שוכר עליו אס בלמה חזילתו לידו או מטעמה כדאמר (שם עה:) גבי השוכר את הפועל להעלות פשתו מן המסרה והשתא פריך שפיר לרב וא"כ מלמדי מיונקות נמי אס חלו לא יקחו אלא מה שהרויחו דאין לדמותם כלל לע"ע דעבד עברי גופו קנוי לאדונו (הילכתך חלה שלש אינו חייב להשלים דאין יכול לעשות מלאכה יותר מיכולתו אכל מלמד אין גופו קנוי אלא שזכר עכמו ללמוד עד הזמן וכשאינו יכול להשלים לא יטול אלא מה שהרויח ועוד נראה לחלק בין מלמד לע"ע דעבד היכא חלה ג' ועבד ג' היינו טעמא דאינו חייב להשלים משום דכתיב בספר (שע"ה טו) א מקלה שלש שנים שפיר אס כן מצינו דשנים דשכיר הן שלש שנים והיינו דכתיב כי משנה שזכר שכיר עבדך שש שנים והילכתך היכא דעבד שלש דהיינו שני שכיר אמר דאינו חייב להשלים ויטול שכרו כיון דעבד ג' שנים דהיינו שני שכיר: ונ"ל ר"ה ריקם ריקם מעולת ראה. וא"ת צעולת ראה גופה מנא לן דבכל שהוא גילף מצבור ותהא ה' סלעים וי"ל דשמא הלכה למשה מסיני הוא דבכל שהוא דהא למ"ד צפ"ק דחגיגה (דף י.) דעולת ראה שמי כסף דבר תורה אמרו צירושלמי פ"ק דמסכת פאה" דהוי הלכה למשה מסיני א:

הלכה למשה מסיני א: **חדא** דתפשתה מרובה לא תפשתה. ממה כיון דכתיב אשר צרכך הוה לן למילף מן המרובה כדאמר לעיל דפריך ונילף ריקם ריקם מעולת ראה ומשני אמר קרא אשר צרכך וי"ל דלא דמי דלעיל לא כתב אלא חד ריקם אצבור ועולת ראה אשר צרכך אכל הכא חד ממה

(י) וכול אפילו חלה. בתוך שש יאה חייב להשלים ימי חלו: ס"ל וצנציעים יא. ואפילו לא עבד שש שלימים: ופגע בו יובל. אחרי כן למחרת: **בעושה מעשה מחט.** בחלוו שהוא מעשה קל קמני לעיל כל שש אינו חייב להשלים דהא עבד ליה מלאכה: **מעשה מחט.** מופר: חלה ד'

יכול אפילו חלה ת"ל יובשביעית יצא אמר רב שישת אהבא במאי עסקינן כגון שברח ופגע בו יובל מהו דתימא הואיל ואפיק ליה יובל שילוחו מעמד קרינן ביה ולא ניקנסיה ונעניק ליה קמ"ל אמר מר יכול אפילו חלה ת"ל ובשביעית יצא אפילו חלה כל שש והתניא חלה שלש ועבד שלש אינו חייב להשלים חלה כל שש חייב להשלים אמר רב ששת ב"ב עושה מעשה מחט הא גופא קשיא אמרת חלה שלש ועבד שלש אין חייב להשלים הא ארבע חייב להשלים אימא סיפא חלה כל שש חייב להשלים הא ד' אין חייב להשלים הכי קאמר יחלה ד' נעשה כמי שחלה כל שש וחייב להשלים: תנו רבנן כמה מעניקים לו חמש סלעים מכל מין ומין שהן חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ישלשים בשלשים של עבד ר"ש אומר חמישים בחמישים שבערכין אמר מר חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר חמישים בחמישים שבערכין אמר מר חמש סלעים מכל מין ומין שהם חמש עשרה סלעים דברי ר' מאיר ור"מ מנינא אתא לאשמעינן הא קמ"ל מיבצר הוא דלא מיבצר ליה מזהאי מנינא ואי בצד ליה מחד מינא וטפי ליה מחד מינא לית לן בה מאי טעמא דרבי מאיר יליף ריקם ריקם מבכור מה להלן חמש סלעים אף כאן חמש סלעים ואימא חמש סלעים מבכורו אי כתיב ריקם לבסוף כדקאמרת השתא דכתיב ריקם ברישא שדי ריקם אצאן ריקם אגורן ריקם איקב ונילף ריקם ריקם ריקם מעולת ראה אמר קרא אשר ברכך יי אלהיך רבי יהודה אומר שלשים בשלשים של עבד מאי טעמא דרבי יהודה יליף נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים ונילף נתינה נתינה מערכין מה להלן חמישים אף כאן חמישים **חדא** דתפשתה מרובה לא תפשתה מועט מועט תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון אומר חמישים בחמישים שבערכין מאי טעמיה דרבי שמעון גמר נתינה נתינה מערכין מה להלן חמישים אף כאן חמישים ואימא ב"ב פחות שבערכין אשר ברכך יי אלהיך כתיב ונילף נתינה נתינה מעבד מה להלן שלשים אף כאן שלשים **חדא** דתפשתה מרובה לא תפשתה ועוד עבד מעבד הוה ליה למילף ר' שמעון מיכה מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה רבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי ליה ל' לכדתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה אף כל שישנן בכלל ברכה היצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון פרדות משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עייסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין גידולי קרקע לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי למעוטי

(שם ח): **ונילף נתינה נתינה מעבד חדא דתפשתה מרובה נו'. כולה חדא** קושיא היא עד עבד מעבד הוה ליה למילף: ממה ממה גמר. אין אדם דן ג"ש מעמיה ומקורה היא להם מרבותיה ומסייגיה איו מיכה נכתבה לג"ש ככל דבר הלמד מחזירו. ועד השתא דהוה אמרינן דרבי שמעון גמר מרובה דנתינת העניק מרש לג"ש הוה פרכינן ג"ש מנא ליה דגמר מנתינה דערכין נגמר מנתינה דעבד משהי אלתערין לתרוי ג"ש דר' שמעון לאו ג"ש דנתינה גמר אלא דמיכה כתיב בעבד (ויקרא כה) וכי ימוך וכמיב צערכין (שם כו) ואס מן הוא: היינו דכתיב לון גורן ויקב למימר שדי ג"ש אכל חד מנייהו דהוה להו ט"ו: **למה לי** הואיל וסופו לרבות כל דבר מאשר צרכך: **כנלא צרכך** לאן פרה ורבה וכן גידולי קרקע: למעוטי

מיכה גמר בשלמא לר' מאיר היינו דכתיב צאן גורן ויקב אלא לר' יהודה רבי שמעון האי צאן גורן ויקב למה לי האי מיבעי ליה ל' לכדתניא יכול לא יהו מעניקין אלא מצאן גורן ויקב מנין לרבות כל דבר ת"ל אשר ברכך יי אלהיך א"כ מה ת"ל צאן גורן ויקב לומר לך מה צאן גורן ויקב מיוחדים שישנן בכלל ברכה אף כל שישנן בכלל ברכה היצאו כספים דברי ר' שמעון רבי אליעזר בן יעקב אומר יצאו פרדות ור' שמעון פרדות משבחן בגופייהו ורבי אליעזר בן יעקב כספים עביד בהו עייסקא וצריכא דאי כתב רחמנא צאן הוה אמינא בעלי חיים אין גידולי קרקע לא כתב רחמנא צאן יקב למה לי למעוטי

כתיב גבי עבד וחד גבי ערכין ואין לומר דאשר צרכך קאי אמרובה דהיינו ערכין אס סברא ללמד מעבד משום דתפשת מועט תפשת ומדע דהא כי יליף מערכין מהני אשר צרכך לאפוקי דלא יליף מפחות שבערכין כדפריך בסמוך ונילף מפחות אשר קרא אשר צרכך: למר

(א) חגיגה ג. (ב) ויקרא כ. כג. ועיי מנפ"ל, אור ישובה, ורש"ש, א. חגיגה ח. סוכה ה: ר"ה ד: [וימא]. פ. חולין קלח. ערכין ד: (ד) [נפ' חוס' יומא עב. ד"ה עבד], (ה) [נדפ"ר: כפחות], (ו) [נפ' חולין קלט: וצנצ"י שס ד"ה ת"ל ומתן את הערכין וז"כ בתוס' ה"ר"ד] [נפ' כרש"ש], (ז) [נ"ל לה. יע"ד], (ח) [נפ' פ"י ראה, ט] [נפ' יעקב' ליתא בספרי. יע"ד] [נפ' אריה מש"כ בזה], (י) [נפ' חוס' סוכה יז: ד"ה ונדולו וז"כ מד: ד"ה פריך], (יא) [נפ' מ"ו], (יב) [נ"ל שש שנים שלמות. יע"ד], (יג) [נדכ"ס טו, ד], (יד) [נפ' חוס' לנ], (טו) [ויקרא כ. ג], (טז) [נדפ"ר ומיקב, וכלשון הפסוק], (יז) [נפ' חוס' מכל מין לא קפיד דאי בלוי ליה מהאי וטפי ליה מהאי לית לן בה: ריקס ריקס. לא תשלחנו ריקס (דברים טו) וצפדין הבן כתיב (שמות לה) וכל כבוד בניך תפדה ולא יראו פני ריקס: **אי כתיב ריקס לבסוף.** העניק תעניק לו מלאך מגרנך ט' מיקבן ולא תשלחנו ריקס כדקאמרת: ריקס מעיקרא. קודם העניק תעניק שדי ריקס כו': **מעולת ראה.** דליתיה אלא שמי כסף: **אשר צרכך.** סיפא דהעניק תעניק הוה ללמדך שדמרוס המקרא לרבות ולא למעט: **נתינה נתינה** כתיב הכא) תתן לו וכתיב התם צנזקי עבד כסף שלשים שקלים יתן לאדונו (שם ח): **ונילף נתינה נתינה מעבד חדא דתפשתה מרובה נו'. כולה חדא** קושיא היא עד עבד מעבד הוה ליה למילף: ממה ממה גמר. אין אדם דן ג"ש מעמיה ומקורה היא להם מרבותיה ומסייגיה איו מיכה נכתבה לג"ש ככל דבר הלמד מחזירו. ועד השתא דהוה אמרינן דרבי שמעון גמר מרובה דנתינת העניק מרש לג"ש הוה פרכינן ג"ש מנא ליה דגמר מנתינה דערכין נגמר מנתינה דעבד משהי אלתערין לתרוי ג"ש דר' שמעון לאו ג"ש דנתינה גמר אלא דמיכה כתיב בעבד (ויקרא כה) וכי ימוך וכמיב צערכין (שם כו) ואס מן הוא: היינו דכתיב לון גורן ויקב למימר שדי ג"ש אכל חד מנייהו דהוה להו ט"ו: **למה לי** הואיל וסופו לרבות כל דבר מאשר צרכך: **כנלא צרכך** לאן פרה ורבה וכן גידולי קרקע: למעוטי

גליון הש"ס

נב' בעושה מעשה מחט. עין צ"ק דף פו ע"א ת"ה שבת גדולה:

מוסף רש"י

דתפשתה מרובה לא תפשתה. כל מקום ששמאל שני דברים, אחד חופש מרובה ואחד חופש מועט, טוב לך לתפוש את המועט, שאליו היה לך לתפוש את המרובה ותפסות את המועט תפסית תפסה שש כנלא המרובה המועט, אכל אס תפסות המרובה והיה לך לתפוש המועט, מנאלת שפשת שלל דין (חגיגה יד.) דש להקשות תפוש את המועט (ערכין ד.) תפשתה מועט תפשתה. דלי מקשה לך תפוש את המרובה, אינו חולק על דבריך אלא מוסף, דכלל מרובה אלא מועט (שם. ועיי כעיי חולין קלח. בארובה). תלמוד לומר אשר ברכך ה' אלהיך. מכל מה שצרכך צולףך (דברים טו יד.)

מוסף תוספות

א. היי למ"ד בכל שהוא. מוס' ה"א"ש.

